

ERA KOMPUTERYZACJI

WPROWADZENIE

<https://doi.org/10.37240/FiN.2020.8.1.0>

Prezentowana pierwsza część tegorocznego tomu czasopisma *FILOZOFIA I NAUKA. Studia filozoficzne i interdyscyplinarne* jest monotematyczna: zawiera rozprawy i studia poświęcone problemom komputeryzacji.

Twierdzi się, że ludzkość żyje obecnie w fazie antropocenu, globalizacji, w erze zagłady klimatycznej, epoce post-humanum lub w erze komputeryzacji. Cztery pierwsze z dominujących pięciu diagnoz świata są pesymistyczne: uznają terażniejszość za okres tragiczny – inicjujący zmierzch cywilizacji lub nawet zagładę ludzkości spowodowaną narastaniem źle wytyczonych roszczeń, żądz i interesów oraz zwykłej głupoty części ludzi, w tym suwerenów. Mówi się, że stary świat się rozpada, a na jego miejsce wkracza nowy – odhumanizowany, zawierający samozagładę już w swym bazowym projekcie. Na różne sposoby te cztery wglądy wieszczą globalną katastrofę ludzkości.

Tylko piąte ujęcie terażniejszości jako ery komputeryzacji (zwanej też epoką informatyczną, digitalizacji lub cyfryzacji) tchnie optymizmem, niesie nadzieję wśród tych tragicznych prognoz, a nawet już diagnoz *status quo*. Jest kolejnym świadectwem siły ludzkiego rozumu i determinacji człowieka w realizacji wielkich idei, w tym przypadku idei o stworzeniu inteligentnej maszyny. Piszą o tym autorzy prezentowanego zbioru. Równie wielka jak sam wynalazek komputera jest skala różnorodności jego zastosowań, sukcesywnie powiększanych, coraz bardziej kreatywnych, i jego powszechność. Rewolucja informatyczna jest też świadectwem wielkości nauki, tak często obecnie marginalizowanej w świadomości zbiorowej i pozbawianej autonomiczności.

Jest truizmem, także dla laików, że rewolucja informatyczna gruntownie zmieniła wszystkie dziedziny w ludzkim świecie: od sztuki do nauki, od sfery ekonomicznej i wszelkich systemów w organizowaniu i funkcjonowaniu państw i społeczności do prywatnego czasu wolnego, a także przekształciła sposoby poznawania i komunikowania się. Do wszystkich dziedzin wkroczyły i je przeobrażają nowe formy tworzenia i organizowania rzeczywistości wygenerowane przez informatykę. Rewolucja ta zmieniła też człowieka – przekształciła jego indywidualną i zbiorową świadomość oraz, szerzej jeszcze, jego *modus existendi*.

Chociaż komputery towarzyszą codziennie setkom milionów ludzi, kryją one zagadki. Przede wszystkim nie jest satysfakcjonująco rozpoznana natura niezwykłego skoku, w wyniku którego komputery, będące początkowo tylko maszynami liczącymi, stały się „inteligentne” i w wielu obszarach przedłużają lub zastępują – twierdzi się – rozmaite ludzkie kompetencje i zdolności. Traktuje się je jako niemal wywołujące skok ewolucyjny: od człowieka do cyborga, tj. człowieka zespolonego z komputerem, zależnego od niego we wszelkiej podejmowanej aktywności.

Mimo zaawansowanej wiedzy technicznej i informatycznej o funkcjonowaniu komputerów, kryją one ciągle kardynalne tajemnice. Nie ma filozoficznie zadowalającego wyjaśnienia oszałamiającej emergencji. Nie wiadomo mianowicie, jak to się dzieje, że ciągi zero-jedynkowe i prawa elementarnej logiki, stanowiące bazę programów komputerowych, są zdolne do symulowania trudnego do ujęcia bogactwa treści i obrazów: całej wiedzy naukowej o rzeczywistości, filmów, opowieści, idei i projektów rozmaitego typu, prowadzenia badań naukowych, przedsięwzięć biznesowych itd. Zagadką jest, jak w oparciu o tak ubogie środki tworzy się nieogarnialną wręcz różnorodność artefaktów, obiektów kulturowych i niematerialnych rzeczywistości opanowujących ludzki umysł. Nie chodzi tu o ludzką myśl i ludzkie kompetencje twórcze, które współformują te procesy. Chodzi o to, jak możliwa jest – przeprowadzana za pomocą programów komputerowych – przemiana dwóch liczb: zera i jedynki w symulacje świata zastanego i tworzenie cyberprzestrzeni. Jak, zawężając problem, z zer i jedynek kreowane są kolory, kształty, dźwięki, itd.? Itd. W którym miejscu tej drogi emergencji i jak wyłaniają się pojęcia, a także pojęciowo wyrażane treści i obrazy, także „ruchome”? Problem ten implikuje pytanie odwrotne: o redukcję wszelkich ludzkich wytworów, treści świadomości i kultury do prostych operacji logicznych, przeprowadzanych na dwóch liczbach. W ten sposób problem komputeryzacji odsyła do i wiąże się z zagadnieniem natury ludzkiego myślenia i tworzenia.

Powstanie, rozwój i postępujący wzrost zastosowań komputerów są fascynującym wyzwaniem intelektualnym dla podstaw informatyki, ale także socjologii, psychologii, antropologii kulturowej, nauk o komunikacji, zaś równoległe w filozofii – dla filozofii informatyki, filozofii matematyki, filozofii społecznej, filozofii kultury, antropologii filozoficznej i filozofii umysłu.

Analogicznie jak w innych sytuacjach problemowych, filozofia zadaje swoiste pytania dotyczące komputeryzacji i odpowiada na nie przy użyciu specyficznych dla niej pojęć i perspektyw, jednak współdziałając w tym zadaniu z relewantnymi dziedzinami nauki, głównie informatyki, a ponadto odpowiednimi subdziedzinami innych nauk wymienionych powyżej. Transformacja do filozofii zarówno pierwotnych idei, intuicji naukowców jak i wiedzy informatycznej i z innych nauk nie polega ani na ich syntetyzowaniu, ani klasyfikowaniu, ani też na interpretowaniu. Polega ona na ujawnia-

niu istoty rzeczy, poprzez szczególną redukcję, swobodnie rzecz biorąc, typu ejdetycznej. Znaczy to, że eksplorowanie przez filozofów kwestii komputeryzacji, podobnie jak badanie innych kwestii, nie idzie szlakiem twardego naturalizowania.

Podkreślmy przy tym – widać to też z tekstów zamieszczonych w prezentowanym zbiorze – że to intuicje, wiedza i studia informatyków oraz innych profesjonalnych znawców fenomenu informatyzacji są koniecznym fundamentem filozofowania o nim. Bez takiego zewnętrznego oparcia filozofia w swym deliberowaniu o informatyzacji byłaby narażona na zasadny zarzut dyletanctwa.

Nietrudno stwierdzić, że filozoficzne badania komputeryzowania są ciągle *in statu nascendi* – mają otwarte zasoby problemów, inkorporują ciągle nowe idee i projekty rozstrzygnięć – idąc i za rozwojem nauk szczegółowych w tym obszarze, i czerpiąc z inspiracji oferowanych przez filozoficzną tradycję.

Autorzy zbioru ERA KOMPUTERYZACJI – zarówno filozofowie badający fenomen informatyzacji jak i informatycy – poprzez nieskrępowane wybory tematów swych rozpraw wskazali, co jest w problematyce ważne, interesujące, domagające się dalszych badań i/lub otwierające ich nowe drogi. Nie podążają oni za aktualnie dominującymi trendami, za tematami modnymi. Oryginalność podnoszonych zagadnień i ich uwarunkowań jest niezbywalną wartością tych prac.

Jedną z wybijających się kwestii obecnych w większości rozpraw jest zagadnienie genezy: samej informatyki, idei komputera, konstrukcji komputerów oraz ich ekspansji. Rozciągnięta w czasie geneza okazuje się ważnym czynnikiem ujawniającym naturę komputeryzacji.

W Polsce ukazały się w ostatnim okresie dwa zbiory tekstów poświęconych filozoficznym problemom informatyzacji, z elementami interdyscyplinarnymi: *Człowiek a światy wirtualne*, pod redakcją Andrzeja Kiepara, Marioli Sułkowskiej i Magdaleny Wołek, Wyd. Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2009, oraz monotematyczny zeszyt półrocznika „Studia Metodologiczne”, pod redakcją Pawła Zeidlera, ze słowem wstępnym Sławomira Leciejewskiego, 38 (2017), s. 9–203. Opublikowano ponadto wiele artykułów i rozpraw rozproszonych. Z uwagi na rangę i dynamiczny rozwój problematyki potrzebne są jednak ciągle nowe opracowania – i *stricte* filozoficzne, i „pograniczne” (zwane inaczej interdyscyplinarnymi) badania nad naturą informatyzacji oraz jej antropologicznymi i społecznymi konsekwencjami.

* * *

Zbiór zatytułowany ERA KOMPUTERYZACJI jest przede wszystkim osiągnięciem autorów tekstów. Zespół redakcyjny czasopisma *FILIZOFIA I NAUKA. Studia filozoficzne i interdyscyplinarne* jest usatysfakcjonowany,

że w tym przedsięwzięciu publikacyjnym wzięli udział autorzy o najwyższych kompetencjach, że przygotowali cenne materiały w krótkim czasie i, w ostatniej fazie, w niesprzyjających warunkach pandemii. Redakcja FiN dziękuje wszystkim uczestnikom, także recenzentom, którzy muszą pozostać anonimowi.

*Małgorzata Czarnocka
Mariusz Mazurek*